

CONFLUENȚA SENTIMENTULUI DE APARTENENȚĂ LA LOC CU ANTURAJUL, CA INDICATORI ESENȚIALI AI IDENTITĂȚII

THE CONFLUENCE OF THE SENSE OF BELONGING TO THE PLACE WITH THE ENVIRONMENT AS ESSENTIAL INDICATORS OF IDENTITY

Tatiana ROȘCA, ORCID: 0000-0003-4318-6610
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

CZU: 159.923:316.6

e-mail: tatianarosca37@gmail

The feeling of belonging to a specific place is a very complex one, predominantly determined by social factors, which are independent of the aesthetics of the environment itself. The studies indicated in the work highlight the fact that only a positive attitude towards a place is not a sufficient condition to generate the feeling of belonging to it, it is built more on the symbolic and affective meanings attributed to the surroundings, as essential factors of identity. Therefore, the reference to the place in the work does not directly imply only the meaning of a certain entourage, but also the instrument that mediates the relationship between the past and the future.

Keywords: *affective value, culture, identity, place, sense of belonging, symbolic value.*

Relația dintre om și locul de trai, precum și rolul pe care îl joacă aceasta în procesul de formare a identității individuale și colective, este un subiect de interes major pentru psihologia socială. Lucrarea ilustrează diferite abordări teoretice cu referință la conceptul de identitate și apartenență la loc, noțiuni complexe și polisemantice, a căror semnificație poate fi înțeleasă adoptând puncte de vedere multidisciplinare. Astfel, în meritul identității am evidențiat unele puncte de convergență, asupra cărora sunt de acord principalele discipline ca antropologia, psihologia și sociologia, care tratează în același timp ideea de egalitate și de diferență al unui construct în constantă devenire și niciodată pentru totdeauna.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Cu referință la subiectul apartenenței la loc, s-au conturat o serie de teorii, care prezintă contribuții valoroase în aprofundarea acestui subiect.

Astfel, potrivit lui Rose [1, pp. 65-95], relația dintre locul de trai și identitate poate fi exprimată în două moduri: identificarea cu locul de trai și identitatea locului de trai. Primul concept (*place identification*) se referă la identificarea unui individ cu un anumit loc, datorită faptului că locuiește într-o anumită regiune, fiind o formă particulară de identitate socială, în sensul că prin aceasta un individ își exprimă apartenența la un grup social definit prin locație. În schimb, la sfârșitul anilor 1970, teoria privind

identitatea locului de trai (*place identity*) pune accent pe sentimentul subiectiv al sinei, care nu se exprimă doar prin relațiile cu ceilalți, ci și prin relațiile cu diversele medii fizice în cadrul cărora se specifică și se structurează viața de zi cu zi [2, pp. 11-28]. În sprijinul unor astfel de afirmații, cercetătoarea subliniază impactul pe care îl poate implica locul de trai asupra identității de sine, unde sunt luate în considerare fenomene precum: frecvențele schimbări ale reședinței, transformările tehnologice ale locului etc.

Rose subliniază, de asemenea, că, potrivit acestei perspective, identitatea privind locul de trai nu este o formă de identitate socială, ci mai degrabă un construct de sine stătător care descrie procesul de socializare a persoanei cu lumea fizică. În acest context, autoarea ne sugerează că, în loc să existe o parte separată a identității care ține de locul de trai, există mult mai multe aspecte ale identității, care sunt interconectate și au consecințe despre care e greu de imaginat. Dar ceea ce este important de explorat este măsura în care atașamentul față de locul de trai poate funcționa pentru a susține și dezvolta unele aspecte ale identității.

Acest lucru pare important din două motive:

- pentru că această legătură nu este considerată exclusivă, ci mai degrabă contextualizată, adică privită în raport cu toți ceilalți factori care joacă un anumit rol în procesul identitar;
- pentru că legătura dintre identitate și loc trece prin sentimentul de atașament față de locul de trai în sine, acest punct fiind esențial pentru înțelegerea legăturii dintre loc și identitate.

În ceea ce privește identitatea, Rose face referire la modelul *procesului identitar* al lui Breakwell [după 1, pp. 65-95], conform căruia identitatea umană trebuie înțeleasă ca un fel de „organism” care se dezvoltă prin acomodarea, asimilarea și evaluarea lumii sociale, precum și prin selecția informațiilor provenite din lumea exterioară conform celor patru principii de bază:

- distinctivitatea, adică dorința de a menține distinctivitatea personală sau unicitatea;
- continuitatea, înțeleasă ca durabilitate în timp, între trecut și conceptul de sine prezent la moment;
- stima de sine, sau evaluarea pozitivă a propriei persoane sau a grupului cu care se identifică cineva;
- autoeficacitatea, considerată ca fiind credința unui individ în capacitatea sa de a îndeplini cerințele situaționale.

Prin urmare, Rose a încercat să înțeleagă cum aceste principii pot fi legate de sentimentul de atașament față de locul de reședință al cuiva, ajungând la concluzia că sentimentul privind prezența sau lipsa atașamentului față de locul în care locuiește o persoană, reprezintă un factor care poate influența diferitele aspecte ale identității fiecărei persoane, fiindcă există o puternică legătură dintre loc și „continuitate”, întrucât locul este un memorial al trecutului persoanei, acel focar de amintiri pe care orice om dorește să le păstreze ori

un indicator al mediului în care a crescut, ca un simbol al continuității, între trecut și viitor [1, pp. 65-95].

Un alt concept central îl reprezintă atașamentul față de loc, definit de Hidalgo și Hernández [3, pp. 273-281], ca fiind o legătură afectivă între oameni și anumite locuri, a cărei caracteristică principală este tendința individului de a menține apropierea față de un astfel de loc, considerând că principala caracteristică a sentimentului de atașament este dorința de a rămâne aproape de obiectul care stârnește un astfel de sentiment. În acest sens, un aspect interesant subliniat de Hidalgo și Hernández este atașamentul față de locul de trai în două dimensiuni: fizică și socială. Dimensiunea fizică se referă la atașamentul care cuprinde caracteristicile fizice ale locului. Dimensiunea socială, în schimb, consideră atașamentul ca o expresie a unei legături nu atât cu un anumit loc, ci cu oamenii care locuiesc în acel loc.

Potrivit lui E. Turri [4], locul, în termeni semiologici, reprezintă un set de semne care pot fi interpretate prin prisma unei anumite culturi, acestea implicând un set de relații care leagă omul de natură, de societatea în care trăiește, acestea putând fi evaluate luând în considerare omul ca protagonist și înțeleasă ca o expresie globală a formei de organizare umană. În concepția sa, fiecare cultură folosește instrumente specifice (politice, religioase, sociale, economice etc.) în care trebuie incluse pământul, aerul, casele, străzile, orașele, drumurile, adică toate elementele care dau viață și formă locului. Astfel, elementele locului capătă semnificație culturală, ca expresie concretă a proceselor, prin care o societate își organizează mediul înconjurător, mediul de viață, valorile care ghidează o anumită populație, dar și resursele de care dispune, împreună cu diferitele moduri în care aceasta interacționează zilnic cu teritoriul său, adaptându-l sau modificându-l în funcție de nevoile sale. În acest sens, prin loc se identifică fiecare cultură, iar între aceasta și om se stabilește un schimb reciproc de mesaje, care corespunde realizării relației dintre condițiile locale și împlinirea culturală.

Potrivit acestei abordări, locul devine, așadar, un fel de plan cu o valoare simbolică ridicată, în care fiecare element face trimitere la anumite funcții și semnificații inteligibile, care reprezintă un anumit cod cultural, unde populația unui anumit teritoriu dă sens lumii sale. În consecință, *locul devine un vehicul al identității culturale, tocmai pentru că indivizii și comunitatea care îi pot citi semnele sale îi atribuie anumite semnificații și astfel găsesc în acesta o parte din ei înșiși, din viața lor de zi cu zi, precum și a istoriei și aspirațiilor lor pentru viitor.*

În opinia lui Mautone [5, pp. 331-338], prin semnele sale specifice, comunitatea își marchează teritoriul și se înrădăcinează în el, punând în valoare sentimentul de apartenență, care permite oamenilor să se recunoască și să se identifice în locurile în care stratificările sedimentate în timp permit continuitatea identității istorice. În această ordine de idei, autorul precizează că spațiile teritoriale sunt definite de relațiile etnice, lingvistice, religioase, sociale, care exprimă identitatea istorică și culturală a teritoriului și a grupurilor umane, unde, prin valorile simbolice ale semnelor imprimare zilnic, locul capătă caracteristici puternic individualizate și acționează ca intermediar între „locurile”

înseși și societate. Prin urmare, identitatea, locul și peisajul acestuia sunt legate printr-o relație circulară care face parte din dialectica culturii locale.

Astfel, conform acestei perspective, valoarea identitară a locului se bazează pe legătura profund înrădăcinată dintre populație și mediul de viață, o legătură care permite construirea unor contexte cu caracteristici specifice, în care fiecare element răspunde unor funcții precise și capătă semnificații simbolice specifice. Prin urmare, valoarea identitară a locului este strâns legată de individualitatea sa. De aceea nu este o coincidență faptul că, potrivit lui Mautone, la baza redescoperirii apartenenței la un loc anume s-ar afla și necesitatea de a recupera valorile identitare care leagă comunitatea de locurile în care oamenii se recunosc, care sunt puse în pericol de procesele de omogenizare induse de globalizare.

De aceeași părere este și Zerbi [6, pp. 359-365], care afirmă că teritoriul reprezintă unul dintre criteriile identitare prin care se definește un grup (clasă socio-spațială), precum și unul dintre mijloacele de afirmare a identității, iar în fața transformărilor rapide ale teritoriului și a omogenizării acestuia, funcțiile simbolice ale locului devin valori care trebuie apărute.

Actualmente, problema privind relația dintre loc și identitatea culturală se regăsește frecvent în reflecții ample ce vizează efectele globalizării asupra specificității acestei relații, fiindcă reflecția asupra valorii simbolice și identitare a locului cunoaște astăzi o renaștere, tocmai pentru că în acest moment istoric crește conștientizarea pierderii „apartenenței la loc”, înțelegând ca „pierdere fizionomică și culturală a locului, care este o manifestare a culturalității și a „locului de viață” al populațiilor” [4], ce constituie o resursă identitară de neînlocuit.

A privi locul în acești termeni, presupune, așadar, revenirea la considerația că toate locurile, produse de om în procesul de apropiere sau de transformare a mediului, sunt simbolice. În consecință, este necesar să cunoaștem limbajul care a fost folosit pentru a înțelege ceea ce o cultură *a scris* în aceste locuri.

Experiența privind locul de trai poate genera față de cel mai semnificativ dintre ele un sentiment de apartenență, în virtutea căruia aceste locuri ajung într-o oarecare măsură să își asume un rol în sentimentul de identitate pe care subiectul, la nivel individual sau colectiv, îl are față de el însuși, devenind un reper identitar prin apartenență.

Totuși, ce reprezintă această legătură dintre apartenență și identitate?

Pentru a răspunde la această întrebare, ne vom referi la reflecția sociologului A. Gasparini [7], potrivit căreia apartenența este definită ca un sentiment activ de legătură, care implică un atașament (emoțional) și care dezvoltă astfel o loialitate față de ceva la care se aparține și care devine un mijloc de afirmare sau de adeziune la o identitate. Acest lucru înseamnă că individul caută să aparțină la ceva, pentru că prin această apartenență identitatea sa este întărită, dând continuitate și existenței grupului din care face parte, unde aceste două dimensiuni ale identității sunt strâns legate între ele. Potrivit acestui autor, un individ poate direcționa această căutare a ancorelor identitare către trei elemente principale:

- familia, valorile sau ideile pe care individul le împărtășește cu alte persoane, acestea formând baza apartenenței culturale;
- relațiile pe care individul le are cu ceilalți membri ai grupului din care face parte – baza apartenenței sociale;
- lucrurile cărora li se atribuie semnificații și ajung să simbolizeze ceva pentru individ.

Aceste elemente stau la baza apartenenței locului, prin care se înțelege atât atașamentul individului față de teritoriu, cât și capacitatea elementelor teritoriale individuale de a produce atașament față de sistem sau, mai exact, față de comunitate.

Astfel, *elementele locului, în ansamblu, pot acționa ca referințe de apartenență la loc și la comunitatea cu care acel loc este împărtășit, definind identitatea individului și a grupului, în același mod ca și valorile și relațiile sociale comune, existând și un fel de relație retroactivă dintre identitatea locului și identitatea locuitorilor, în virtutea căreia aceștia se influențează reciproc.*

După cum subliniază însuși Gasparini [7], cele trei tipuri de apartenență (culturală, socială și teritorială) se implică reciproc și își asumă ponderi și caracteristici diferite, pe măsură ce sistemul social se schimbă. Iată de ce se schimbă și dinamica apartenenței în mod semnificativ în tranziția de la societățile tradiționale la cele moderne, implicând în mod firesc relațiile dintre populație și referințele teritoriale.

Acest fapt, care se impune cu forță în epoca contemporană, subliniază în același timp modul în care locul, ca și alți factori, ia parte la procesele de identitare individuale și colective.

Prin urmare, *referirea la loc, ca deposit real de semnificații, hrănește pe deplin fenomenul de apartenență și, prin urmare, de susținere a identității.*

În acest sens un interes deosebit prezintă concepțiile lui Frémont [8] și ale lui Tuan [9] cu referință la „locul trăit”, care tind să își mute atenția de la percepția mediului la valorile și semnificațiile atribuite locurilor, adoptând astfel o perspectivă fenomenologică.

„Locul trăit” este o construcție umană care se compune din universul de locuri frecventate de subiect în cursul vieții sale. Este o realitate care se schimbă și se extinde pe măsură ce experiențele individuale se schimbă și se extind și care se poate schimba în ciuda invariabilității propriilor sale atribute obiective [4]. Prin urmare, locul trăit variază în funcție de diverși factori: vârstă, sex, clase sociale, cultură de apartenență și își asumă semnificații diferite, care sunt nu altceva decât expresii ale unei legături profunde între oameni și locurile din viață.

În același context, relația dintre oameni și locurile din viața lor, se află în centrul reflecției lui Tuan [9]. Autorul consideră experiența ca fiind principalul instrument, prin care omul cunoaște lumea și transformă spațiul în loc, care îl definește pe acesta din urmă ca fiind centrul de semnificație construit de experiență. El explică modul în care o astfel de cunoaștere experiențială a locurilor este alimentată atât de stimulii care vin direct de la simțuri, cât și de informațiile care pot fi obținute despre aceste locuri din surse indirecte.

În mod evident, ponderea ambelor poate varia în funcție de scara spațială luată în considerare. De fapt, în timp ce un loc „circumscribit”, cum ar fi propria casă sau cartierul cuiva, poate fi experimentat direct prin intermediul simțurilor, precum și prin intermediul unor surse indirecte, un context geografic mai larg, ca o regiune sau o națiune, este puțin probabil să fie cunoscut în mod exhaustiv prin cunoașterea directă sau experiența directă, necesitând astfel o achiziție mai mare de informații abstracte despre acestea.

În acest sens, Buijs [10, pp. 375-389] observă modul în care reflecția lui Tuan [9] asupra valorii simbolice a locurilor se mișcă de-a lungul a două dimensiuni:

1. prima se concentrează pe acele elemente ale peisajului (naturale sau create de om) sau asupra acelor locuri (oraș, cartier etc.) care sunt investite cu o semnificație simbolică pe scară largă și împărtășite de mai multe persoane;

2. a doua dimensiune se învârtă în jurul conceptului de sentiment al locului de trai, fiind o legătură mai intimă și mai personală decât prima, pe baza căreia un anumit loc capătă o semnificație precisă pentru un individ și nu este aceeași pentru un alt individ. Este un sentiment de apartenență, care se dezvoltă în timp și necesită o cunoaștere profundă a locului și o implicare emoțională a subiectului, uneori intensă, până la punctul în care acel loc este perceput ca o extensie a individului însuși [4].

Tuan [9] subliniază faptul că dezvoltarea sentimentului de loc necesită o anumită detașare între subiectul și locul de trai, o distanță care să permită atribuirea conștientă a anumitor semnificații aceluși loc, de a se implica în el. Acesta este, prin urmare, obiectul atenției și al acțiunilor intenționate, care vizează celebrarea valorii sale (prin ritualuri, dar și prin acte mai „concrete”, cum ar fi construirea de monumente) sau conservarea anumitor calități. Totuși, Tuan, în dezvoltarea reflecției sale asupra acestui concept, subliniază distincția acestuia de conceptul de „înrădăcinare”. Pentru Tuan, înrădăcinarea presupune a fi acasă într-un mod inconștient, pe când sentimentul locului de trai, implică o anumită distanță între sine și loc, care-i permite sinelui să aprecieze un loc anumit [9]. Astfel, „înrădăcinarea” este un sentiment inconștient, un fel de locuire îndelungată într-o localitate, însoțit de o tendință de a nu hrăni niciun fel de curiozitate față de lumea exterioară, unde populațiile „înrădăcinate” manifestă o capacitate redusă de a reflecta asupra trecutului și viitorului, experimentând mai mult dimensiunea prezentului. Această „înrădăcinare” este considerată tipică pentru societățile tradiționale, care sunt caracterizate de o stabilitate a așezării, cu generații pe o perioadă lungă de timp.

Înrădăcinarea, ca stare de spirit sau sentiment, presupune o viață, care pare în mod plăcut banală și atemporală, unde oamenii nu tânjesc să vadă o lume dincolo de cea pe care o cunosc îndeaproape. Sentimentul de „înrădăcinare” poate fi, prin urmare, pur și simplu un mod de a fi, un sentiment de *complet acasă*, adică, sigur și confortabil într-o anumită localitate. De aceea, este posibil ca oamenii să nu fie nici măcar conștienți de starea de acasă, atunci când sunt cu adevărat acasă, învăluți în micile satisfacții ale treburilor de zi cu zi, fără să se preocupe de trecut sau promisiunile viitorului. De asemenea semnificativ este și alt concept dezvoltat de Tuan [11] – *topofilia*, un neologism, prin

care autorul reunește într-un singur termen toate legăturile afective ale ființei umane cu mediul material.

Este vorba tocmai de o legătură de tip afectiv, a cărei forță poate varia de la simpla plăcere de a ne afla într-un loc care ne place sau care ne face să ne simțim bine, până la valoarea afectivă atribuită propriei locuințe sau unor locuri, percepute ca având o valoare simbolică ridicată.

Emoțiile umane se manifestă cel mai puternic față de locurile simbolice sau față de locurile asociate cu evenimente semnificative.

Printre acestea, locul nașterii sau, în sens mai larg, patria, capătă o importanță deosebită.

Pentru Tuan [9], sentimentul de atașament față de propria patrie, o trăsătură tipic umană, pe care oamenii nu o împărtășesc cu alte primate, este universală și comună oamenilor în toate părțile lumii, chiar dacă intensitatea sa variază în funcție de culturi și epocile istorice.

Astfel, Tuan susține că o patrie are reperatele sale, care pot fi elemente de mare vizibilitate și importanță publică, cum ar fi monumentele, sanctuarele, un cimitir etc., aceste semne având rolul de a pune în valoare sentimentul de identitate al poporului și încurajând conștientizarea și loialitatea față de un loc [9].

Totuși, un atașament puternic față de patrie poate apărea cu totul în afara oricărui concept explicit de sacralitate. Atașamentul față de ceva profund, deși subconștient, poate apărea pur și simplu odată cu familiaritatea, cu asigurarea de hrană și siguranță, cu amintirea sunetelor și a mirosurilor, a activităților comune și a celor casnice, ca plăceri gospodărești acumulate de-a lungul timpului. Acestea pot avea o valoare simbolică sau culturală recunoscută sau pot fi importante doar la nivel inconștient, pur și simplu pentru că sunt familiare, pentru că cineva le experimentează în fiecare zi, adică prin simplul fapt că trăiește în acel loc. În acest sens, caracteristicile „fizice” ale locului în sine sunt relative, în timp ce sentimentul de atașament și semnificațiile atribuite locurilor să fie mai importante. La fel, Tuan [11] subliniază faptul că cunoștințele abstracte despre un loc pot fi dobândite în scurt timp, dar sentimentul unui loc durează mult pentru a fi dobândit, întrucât este alcătuit din experiențe, de cele mai multe ori trecătoare și nedramatice, repetate zi de zi și de-a lungul anilor, fiind un „amestec unic de priveliști, sunete și mirosuri, o armonie unică de ritmuri naturale și artificiale, cum ar fi orele de răsărit și apus de soare, de muncă și de joacă”.

Din acest motiv, sentimentul locului poate fi considerat o experiență mai rară în societățile actuale decât în cele tradiționale, sau poate să se manifeste pur și simplu cu mai puțină intensitate, găsindu-și totuși calea în complexitatea lumii „globalizate”.

Și dacă este adevărat că a cunoaște un loc și a te lega de el într-o manieră profundă necesită timp, atunci este la fel de adevărat, potrivit lui Tuan [9], că această legătură se dobândește într-un mod inconștient și că timpul însuși, prin creșterea familiarității noastre cu locul, ne poate face atât de familiarizați cu el, încât să nu-l mai privim cu atenție sau interes.

Cu toate acestea, Tuan însuși amintește, de asemenea, că uneori și o privire este suficientă pentru a te lega de un loc, la fel cum este posibil să simți atașamentul față de locurile pe care nu le-ai cunoscut niciodată, ci doar ai citit sau ai auzit despre ele, pentru că o experiență intensă, chiar și de scurtă durată, ne poate implanta sentimentul atașamentului de loc, contând în acest sens calitatea și intensitatea experienței mai mult decât simpla durată [11].

Un alt aspect relevant care trebuie luat în considerare este faptul că diferitele etape ale vieții corespund unor moduri diferite de a concepe timpul și, în paralel, de a cunoaște și de a „experimenta” locurile de trai. Zece ani de copilărie nu sunt aceiași ca zece ani de tinerețe sau maturitate. Copilul cunoaște lumea mai senzorial decât o cunoaște adultul. Acesta este și unul dintre motivele pentru care un cetățean autohton își cunoaște țara într-un mod care nu poate fi dublat de un cetățean naturalizat care a crescut în altă parte, pentru că spațiul de timp experimentat în diferite etape ale vieții nu sunt comensurabile.

Un copil, cu siguranță, cunoaște lumea diferit de un adult, nu doar pentru că cei doi au aptitudini senzoriale și psihologice diferite, ci și pentru că se comportă diferit față de timp.

În timp ce un copil nu are conștiința curgerii acestuia și trăiește în mod esențial în „prezent”, pe măsură ce crește, crește și tendința de a se întoarce spre trecut. Acest lucru, potrivit autorului, se întâmplă tocmai pentru că nevoia de a căuta un sentiment al propriei identități crește pe măsură ce se înaintează în vârstă [9].

Din acest motiv, obiectele care se referă într-un fel la evenimente importante din trecutul nostru sunt încărcate cu un sentiment de sine și de identitate, cu o puternică valoare emoțională și afectivă.

Același lucru se întâmplă și cu locurile în care am trăit și care ne redau o parte din ceea ce am fost, dând continuitate existenței noastre.

Adolescenții, în schimb, subliniază autorul, „trăiesc în viitor”. Totuși și ei, la rândul lor, pot privi în urmă atunci când simt că viața lor se schimbă prea repede și, în consecință, nutresc nevoia de a căuta ancore care să le evoce amintiri ale unei faze mai stabile din viața lor. Această condiție, de altfel, este comună tuturor celor care se confruntă cu schimbări prea rapide.

În general, putem spune că ori de câte ori o persoană (tânără sau în vârstă) simte că lumea se schimbă rapid, răspunsul său caracteristic este acela de a evoca un trecut idealizat și stabil. Pe de altă parte, atunci când o persoană simte că ea însăși dirijează schimbarea și controlează lucrurile importante pentru ea, atunci nostalgia nu-și are locul în viața ei. Acțiunea, mai degrabă decât amintirile din trecut, îi va susține sentimentul de identitate.

O altă contribuție interesantă cu referință la relația dintre oameni și locul de trai este cea a lui Saar [12, pp. 1-24]. Potrivit autorului, spiritul unui loc se află în anturajul pe care-l produce însuși locul.

Anturajul este, prin urmare, o caracteristică fundamentală a oricărui loc, în sensul că îi conferă acestuia o identitate recognoscibilă, fiindcă este „aspectul locului”, vizibil

în imediatețea sa. Cu toate acestea, autorul clarifică imediat faptul că esența unui loc nu poate fi redusă doar la această dimensiune.

Și chiar dacă locul este înțeles și experimentat ca anturaj, în sensul direct, în care caracteristicile vizuale oferă o dovadă tangibilă a unei anumite concentrări de activități umane, sau, într-un sens mai subtil, care reflectă valorile și intențiile umane, nu este admisibil să înțelegem toate experiențele de loc ca experiențe de anturaj. Cu referire la acest fapt, există senzația comună de a reveni într-un loc familiar după o absență de mai mulți ani și de a simți că totul s-a schimbat, chiar dacă nu au existat schimbări importante în aspectul său.

Acest pasaj ne amintește parțial de interpretarea semiologică a lui Turri [4], care definește anturajul ca pe un set de semne vizibile, care vorbesc despre societatea care se construiește și își transformă mediul de viață. Din acest motiv, reprezintă o componentă inevitabilă a fiecărui loc și joacă un rol fundamental în legătura dintre acesta și oamenii care îl locuiesc. Această relație, însă, este extrem de influențată de o multitudine de factori, care nu sunt toți incluși în „dimensiunea anturajului” a locului în sine.

În acest sens Saar subliniază importanța factorilor sociali, „deși atașamentul față de „acasă” crește odată cu durata de ședere acasă, acest atașament este în primul rând legat de interacțiunea individului cu alte persoane, mai degrabă decât cu relația sa cu zona sa fizică, adică mediul înconjurător. Cu alte cuvinte, un loc este în esență *oamenii săi*, iar aspectul sau anturajul nu sunt mai mult decât un fundal de o importanță relativ trivială.

Prin aceste afirmații, autorul evidențiază două aspecte fundamentale:

- primul aspect se referă la timp, care se confirmă ca fiind un factor important în generarea atașamentului față de loc;
- al doilea aspect, poate chiar mai semnificativ, ține de relațiile interpersonale stabilite cu persoanele cu care un anumit loc este împărtășit, ceea ce determină sentimentul de apartenență la acesta.

Cu alte cuvinte, *atașamentul față de locul de trai este determinat de factorii sociali mai mult decât de caracteristicile locului în sine.*

Cu toate acestea, Saar subliniază faptul că locul și caracteristicile sale nu pot fi neglijate și faptul că nu suntem atenți în mod continuu la anturaj și loc nu îl face nesemnificativ.

Prin urmare, relația dintre comunitate și locul de trai este una foarte puternică, în care fiecare întărește identitatea celuilalt și în care anturajul este în mare măsură o expresie a credințelor și valorilor comunității și a implicării interpersonale.

Astfel și Saar revine la afirmația că tendința de a percepe locul și anturajul ca fiind de la sine înțelese nu înseamnă că acestea nu contează, ci pur și simplu că acestea devin înglobate în rutina zilnică și în final își pierd capacitatea de a trezi atenția „conștientă”. În plus, identitatea locului și cea a grupului care locuiește acolo se consolidează reciproc, tocmai datorită semnificațiilor simbolice comune pe care le capătă acesta. În acest sens, se poate considera că *locul de trai este un mediu de comunicare*,

în care toate elementele pot avea mesaje: clădiri, străzi, echipe de fotbal etc., fiindcă toate servesc nu doar la unirea comunităților, ci și la explicitarea lor [12, pp. 1-24].

Prin urmare, *fiecare element al locului vorbește despre societate și pentru societatea care l-a creat, devenind o oglindă a acesteia* și, în același timp, un factor de comuniune între membrii săi.

În aceeași ordine de idei, Relph [13] subliniază, de asemenea, că relațiile sociale și valorile atribuite locurilor sunt strâns legate între ele într-o relație de influență reciprocă, întrucât locurile pot deveni semnificative prin intermediul relațiilor sociale, iar locurile speciale ajută la crearea de relații semnificative.

Acest mod de a simți locul de trai și anturajul său, atât în mod colectiv, cât și într-o dimensiune mai individuală, poate duce, în final, la a hrăni sentimentul de apartenență, în virtutea căruia nu doar că se ajunge la cunoașterea în profunzime a locului în cauză, ci și la a avea grijă de el.

Astfel și pentru Relph sentimentul de atașament față de loc devine un instrument de identitate, datorită căruia indivizii și grupurile sociale își găsesc locul în lume. Potrivit autorului, dezvoltarea unor legături intense cu locul este o importantă nevoie umană, fiindcă *a avea rădăcini într-un loc înseamnă a avea un punct sigur din care să privești lumea, o înțelegere fermă a propriei poziționări a ordinii lucrurilor și un atașament spiritual și psihologic semnificativ față de un loc anume.*

Locurile de care suntem cel mai mult atașați sunt literalmente cadre în care am avut o multiplicitate de experiențe și care solicită un întreg complex de afecțiune și răspunsuri.

La fel ca în cazul lui Tuan [9], pentru Relph [13] acest sentiment de apartenență poate fi și el deosebit de puternic, perceput ca fiind *acasă*.

Acasă este fundamentul identității noastre, unde locuința este un loc al ființei. Acasă nu este doar casa în care se întâmplă să locuiești, nu este ceva care poate fi oriunde, care poate fi schimbat, ci este un centru de semnificație de neînlocuit.

Și deși și el subliniază modul în care acest atașament față de locurile „de acasă” nu poate fi considerat în totalitate o trăsătură tipică a societăților contemporane, susține totuși că acesta este existența omului chiar și în prezent, sugerând că un astfel de atașament nu se exprimă în termeni de atașament total sau indiferență totală, ci trece prin diferite grade de intensitate.

Mai mult decât atât, Relph subliniază, cum în societatea contemporană atașamentul față de locul de trai poate apărea chiar foarte repede. Acest lucru se datorează atât faptului că noile locuri pot prezenta anturaje similare cu cele lăsate în urmă, dar și pentru că oamenii sunt pur și simplu deschiși la experiențe și, prin urmare, sunt gata să prindă din nou noi rădăcini.

Prin urmare, sentimentul de apartenență la locurile din viața noastră are o mare importanță, chiar dacă nu suntem întotdeauna pe deplin conștienți de acest lucru. Este o legătură complexă care se hrănește cu anturaje și oameni, cu experiențe și amintiri, care dăinuie în timp și rămâne o nevoie umană esențială, capabilă să hrănească

sentimentul identitar al indivizilor și al comunităților, indiferent de schimbările din societate.

„Sentimentul locului” se află și în centrul reflecției lui Rose [1, pp. 65-95], fiind expresia pentru a sublinia modul în care locurile sunt semnificative, ca punct central al sentimentelor personale.

Rose ilustrează faptul că acest concept poate fi legat de identitate în trei moduri:

1. prin identificarea cu locul;
2. împotriva locului;
3. prin alegerea de a nu se identifica cu acesta.

În primul caz, sentimentul este de apartenență la un anumit loc. Este locul în care ne simțim confortabil, *ca acasă*, pentru că o parte din modul în care ne definim pe noi înșine este simbolizată de anumite calități ale aceluși loc. Este un sentiment care poate varia de la spațiile casnice până la înglobarea dimensiunii naționale, supranaționale și chiar a celei globale.

În cel de-al doilea caz, oamenii își întemeiază sentimentul de sine și față de locul de trai, punându-se în opoziție cu un loc pe care îl percep cumva ca fiind foarte diferit. Se întâmplă astfel ca un loc să fie perceput ca fiind prea îndepărtat de propriul mod de a fi și că, din acest motiv, există tendința de a valorifica propriile specificități prin definirea lor în opoziție cu acesta.

În cazul al treilea, un loc poate fi perceput ca fiind irelevant pentru identitate. De exemplu, puterea sentimentului față de un loc poate să creeze dificultăți pentru unii oameni de a se simți interesați de un alt loc. Autoarea subliniază modul în care această experiență poate fi experimentată de migranți, mai ales dacă decizia de a părăsi țara de origine nu a fost voluntară, sau dacă aceștia nu sunt bine primiți în noua țară în care se stabilesc.

Rose ne invită, de asemenea, să ne amintim că sentimentul locului afectează diferite grupuri de oameni în moduri diferite. Prin urmare, din această perspectivă, locul și sensurile care îi sunt atribuite pot fi, de asemenea, și ele mijloace prin care să se marcheze diferențele sociale și să se exprime relații de putere dezechilibrată între diferite grupuri.

CONCLUZII

Din cele relatate, conchidem faptul că sentimentul de apartenență la un loc anume rezultă substanțial independent de modul în care este perceput și evaluat mediul ca atare. Prin urmare, a avea o percepție pozitivă despre acesta nu este de ajuns, așa cum am menționat în lucrare, să producă sentimentul de apartenență. În același context, anturajul cotidian reprezintă o referință identitară importantă, nu doar prin caracteristicile lui, cât prin valoarea simbolică și afectivă atribuită elementelor sale, care în timp poate genera atașamentul față de loc, conducând la instaurarea și consolidarea sentimentului de „acasă”, ca ancoră identitară.

Referințe:

1. ROSE, G. Luogo e identità: un senso del luogo. In: MASSEY, D., JESS, P. *Luoghi, culture e globalizzazione*. Torino: UTET, 2006, pp. 65-95.
2. PRIEUR, M. Landscape and social, economic, cultural and ecological approaches. In: *Landscape and sustainable development. Challenges of the European Landscape Convention*, Council of Europe Publishing, 2006, pp.11-28. Disponibil: <http://www.tandfonline.com/10.1080/01426397.2012.716404>. [Accesat: 08.09.23]
3. HIDALGO, M.C., HERNÁNDEZ, B. Place attachment: conceptual and empirical questions. In: *Journal of Environmental Psychology*, 2001, no. 21, pp. 273-281. Disponibil: <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0221> [Accesat: 10.09.2023]
4. TURRI, E. *Semiologia del paesaggio italiano*. Milano: Longanesi, 1979. ISBN 13: 9788830409606
5. MAUTONE, M. Il paesaggio tra identità e territorialità. In: *Bollettino della Società Geografica Italiana*, 1999, no. 4, vol. 4, pp. 331-338. DOI: 106092/2240-7715/2015.2.41-76
6. ZERBI, M.C. Affettività e violenza nei confronti del paesaggio. In: ZERBI, M. C. *Il paesaggio rurale: un approccio patrimoniale*, Torino: Giappichelli, 1976, pp. 359-365. ISBN: 883487305X, 9788834873052
7. GASPARINI, A. *La sociologia degli spazi. Luoghi, città, società*. Roma: Carrocci Editore, 2000. ISBN: 88-430-1543-5
8. FRÉMONT, A. *Vi piace la geografia?* Roma: Carrocci. ISBN -13 978-8843043903
9. TUAN, Y.F. *Space and place: the perspective of experience*. Minneapolis-London: University of Minnesota press, 1977. DOI: 10.4236/jmp.2016.716197.
10. BUIJS, A. E., PEDROLI, B., LUGINBÜHL, Y. From hiking through farmland to farming in a leisure landscape: changing social perceptions of the European landscape. In: *Landscape ecology*, 2006, no. 21, vol. 3, pp. 375-389. DOI: 10.1007/s10980-005-5223-2
11. TUAN, Y.F. Place: An Experiential Perspective. In: *The Geographical Review*, 1975, no. 2, vol. 65, pp. 151-165. Disponibil: <http://links.jstor.org/sici?sici=00167428%28197504%2965%3A2%3C151%3APAEP%3E2.0.CO%3B2-J> [Accesat: 20.08.2023]
12. SAAR, M., PALANG, H. The Dimensions of Place Meanings. In: *Living Reviews in Landscape Research*, 2006, no. 3, vol. 3, pp. 1-24. Disponibil: <http://www.livingreviews.org/lrlr-2009-3> [Accesat: 11.08.23]
13. RELPH, E. *Place and placeness*. London: Pilon, 1976. Disponibil: <https://doi.org/10.4215/rm2020.e19008> [Accesat: 11.08.2023]